

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โนราเป็นละครโนราอย่างหนึ่ง ที่นิยมแสดงในภาคใต้ของประเทศไทยในปัจจุบัน การแสดงโนราประกอบด้วยการเล่น การรำ และการแสดงเป็นเรื่องราวที่เก่าและใหม่ ผู้แสดงโนรามีนายโรงเป็นหัวหน้า และมีผู้แสดงอื่น ๆ อีกประมาณ 8 คน พร้อมด้วยนักดนตรีอีกประมาณ 6 คน ผู้แสดงแต่งกายด้วยการนุ่งผ้าค้ำยหักครึ่งทับกางเกงขายาวกรอมข้อเท้า สวมเครื่องประดับศีรษะเรียกว่า "เทริด" และประดับร่างกายท่อนบนด้วยตาข่าย ลูกปัด และเครื่องเงิน สวมเล็บข้างละ 4 นิ้ว ยกเว้นนิ้วโป้ง มีหางทำด้วยเขาควายประดับก้าน ในขณะที่แสดงตัวโนราจะร้องด้วยกลอน 4, 6 และ 8 โดยมีดนตรีบรรเลง ลูกคู่ร้องรับ และรำตีบทตามแบบแผนหรือตามแนวทางเฉพาะตน โนรามักแสดงบนเสื่อปูบนพื้นดิน มีตั้งเอนกประสงค์ตั้งตรงข้ามกับคนดูและมีวงดนตรีอยู่ด้านขวาของคนดู ในบางครั้งจะแสดงบนเวทียกพื้น และมีฉากหลังเขียนเป็นภาพ เพื่อบังหลังเวที คนปักษ์ใต้มักนิยมแสดงโนราในโอกาสงานเทศกาล และงานวันนักชดถกษณ์ ต่าง ๆ เป็นประจำ ยกเว้นช่วงเข้าพรรษา

ถึงแม้ว่าโนราจะนิยมแพร่หลายในภาคใต้ จนนับได้ว่าเป็นการแสดงพื้นเมืองอย่างหนึ่งซึ่งสะท้อนวิถีชีวิตของคนในภูมิภาคใต้เป็นอย่างดี แต่ก็ไม่มีหลักฐานชัดเจนว่าโนรามีความเป็นมาอย่างไร ในปัจจุบันมีทฤษฎีที่กล่าวเป็นตำนานของโนราอยู่ 2 ทาง คือ เกิดในภาคใต้แล้วมาเจริญในภาคกลาง และเกิดขึ้นในภาคกลางแล้วเผยแพร่ลงสู่ภาคใต้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. โนราได้ถือกำเนิดขึ้นทางภาคใต้และได้แพร่กระจายขึ้นมาทางเหนือ เพราะโนรามีการรำและการแสดงในราชสำนักของอาณาจักรทางใต้มาช้านาน ต่อมาพวกบรมวงศานุวงศ์ได้มีความรู้ความชำนาญ ทางด้านการรำโนราจึงได้นำออกมาเผยแพร่แก่บุคคลภายนอกเริ่มแรกของผู้เป็นครูโนรา น่าจะเป็น นางพลทองสาสินหรือ

แม่ศรีคงดา ซึ่งในคัมภีร์กล่าว "แม่ศรีคงดาเป็นครูต้น" (ครูต้นคือครูคนแรก) ตามประวัติโนราห์ โอรสของแม่ศรีคงดา คือ ขุนศรีทศา เป็นผู้ที่มีความสามารถในการรำโนรา เป็นที่โปรดปรานของพระอัยกา คือ พระยาสาयฟ้าพาดมาก จึงพระราชทานเครื่องทรงให้แต่ง เมื่อพระเจ้าแผ่นดินโปรดโนรา พระบรมวงศานุวงศ์ทั้งหลายก็สนใจตามด้วย จึงทำให้โนราแพร่หลาย

2. โนราเกิดขึ้นจากสมัยกรุงศรีอยุธยา แล้วเผยแพร่ลงสู่ภาคใต้ ที่เมืองนครศรีธรรมราช โดยโนราได้ดัดแปลงมาจากการแสดงละครชาตรีในภาคกลาง ซึ่งไม่ว่าจะเป็นบทหรือลักษณะท่ารำของโนรา ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับการแสดงโนรามาก โดยเฉพาะในท่าไหว้ครู และเนื่องจากในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับเมืองนครศรีธรรมราชหลายครั้งหลายหน จึงน่าจะทำให้วัฒนธรรมของการแสดงถ่ายทอดซึ่งกันและกันได้

ส่วนประกอบสำคัญของการแสดงโนราในปัจจุบัน

โนราเป็นการแสดงที่มีแบบแผนรัดกุม จึงมีส่วนประกอบในการแสดงหลายอย่างที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน เกี่ยวกับเรื่อง โรง ฉาก เครื่องแต่งกาย ผู้แสดง ดนตรี โครงสร้างของการแสดง กลอนโนรา ท่ารำ ซึ่งในแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

โรง เป็นสถานที่ที่ใช้แสดงโนรา สมัยก่อนโรงโนรา คือ ลานกลางแจ้ง มีรางไม้ไผ่ 2-3 ชั้น สำหรับผู้แสดงนั่ง ไม่มีการยกพื้น ปัจจุบันปลูกเป็นโรงสี่เหลี่ยม ขนาดประมาณ 6x10 เมตร หลังคาเพิงหมาแหงนยกพื้นสูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร เวทีจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ใช้แสดง และส่วนที่ใช้แต่งตัว โดยจะยกเอาไว้ด้วยฉากหรือม่าน

ฉาก คือ พื้นผ้าที่วาดเป็นสถานที่ต่าง ๆ เช่น ปราสาทราชวัง ทิวทัศน์ตามธรรมชาติ ฯลฯ ใช้กั้นระหว่างห้องแต่งตัว กับบริเวณที่ใช้แสดง และเว้นช่องว่างไว้สองข้าง สำหรับทำเป็นประตูเข้าออกของผู้แสดง มีขนาดประมาณ 4x5 เมตร การแสดงโนราในปัจจุบัน นิยมเปลี่ยนฉากไปตามท้องเรื่อง จึงมีฉากหลาย ๆ ฉาก ซึ่งจะเป็นฉากวาด

เครื่องแต่งกาย โนรามิเครื่องแต่งกายที่สวยงามมาก ซึ่งสันนิษฐานว่าเลียนแบบมาจากเครื่องทรงของกษัตริย์ คือจะหุ้มส้นเปลวยาวครึ่งแข้ง หุ้มฝ่ามือครึ่ง ปล่อยหาง ใส่เสื้อหรือที่เรียกว่ารัดอก ซึ่งทำจากลูกปัดพันรอบตัว แล้วก็ใส่คลุมไหล่ทั้งสองข้าง ซึ่งทำด้วยลูกปัดเหมือนกัน และก็มีปั้งคอ ฝ้ายห้อย หน้าฝ้ายหางหงส์ เทริด และเล็บ

ผู้แสดง การแสดงโนราครั้งหนึ่ง ๆ นั้นจะต้องมี ตัวนายโรง ตัวนาง ตัวประกอบ 4-6 คน ลูกคู่หรือนักดนตรี รวมทั้งสิ้น 16-18 คน สำหรับจำนวนผู้แสดงนั้นขึ้นอยู่กับหัวหน้าคณะโนรา ว่าต้องการมากน้อยแค่ไหน อย่างไร แต่ที่สำคัญคงไม่น้อยกว่า 15 คน

ดนตรีประกอบการแสดง ใช้วงปี่พาทย์ชาติรี แต่เดิมเรียกว่า ปี่พาทย์เครื่องเบา เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงก็มี ปี่นอก กลองชาติรี มโหรีคู่ (บางแห่งเรียกว่าโหม่งหรือมโหรี) โทม (ทับ) ฉิ่งและแตระ ดนตรีจะต้องบรรเลงประกอบการแสดงตลอดจนกว่าโนราจะเลิก

โครงสร้างของการแสดง คือวิธีการแสดงโนราซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นตอน คือ การโหมโรง การกาดครูหรือเชิญครู การกล่าวภาพรัดหลังม่าน การออกตัวแสดงโนรา การแสดงเป็นเรื่องราว ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การโหมโรง คือ การบรรเลงดนตรีให้สนุกสนานเพื่อจะบอกว่าการแสดงโนราใกล้จะเริ่มขึ้นแล้ว

การกาดครูหรือเชิญครู คือ การที่หัวหน้าคณะโนราบอกกล่าวครูโนราที่ตนเคารพนับถือและที่สว่างลับไปแล้ว เพื่อให้ครูมาช่วยปกป้องรักษาให้ตนแสดงได้ดีและให้การแสดงประสบความสำเร็จ

การกล่าวภาพรัดหลังม่าน คือ การร้องบทกลอนของคณะโนราที่ยังอยู่หลังม่านเพื่อเป็นการบอกกล่าวถึงเวลาที่โนราจะแสดงแล้ว

การออกตัวแสดงโนรา คือ การที่ผู้รำโนราเริ่มออกมารำโนราในท่าต่าง ๆ ผู้รำโนราก็ทยอยออกมารำทีละคนหรือรำพร้อมกันหลาย ๆ คน ก็ได้

การแสดงเป็นเรื่องราว คือ การแสดงโนราจะมี การแสดง เป็นเรื่อง เช่น เรื่องนางมโนห์รา หรือแสดงเรื่องจากนิยายสมัยใหม่ก็ได้

กลอนโนรา คือฉันทลักษณ์ที่ใช้ประกอบการร้องบทโนรา ลักษณะของบทกลอนที่ใช้ก็มีทั้ง กลอนสี่ กลอนหก และกลอนแปด ตอนไหนจะใช้บทกลอนอย่างไรก็แล้วแต่ความเหมาะสม ซึ่งจะอยู่ในดุลพินิจของหัวหน้าคณะโนรา

ท่ารำ คือ ลักษณะท่าทางที่ผู้แสดงออกมาท่าในขณะแสดงท่ารำหรือ กระบวนท่าการรำโนรา จะมีแบบแผนเฉพาะตัว ซึ่งครูโนราแต่ละท่านจะตีท่าหรือ กำหนดท่ารำให้สวยงามที่สุดตามบทร้อง ท่ารำหลักของโนราหรือที่เรียกว่า ท่าแม่บทนั้นมี 12 ท่า เรียกว่าท่าสิบสอง หรือ สิบสองท่า ซึ่งเป็นท่ารำพื้นฐานเบื้องต้นของการรำโนราทุกชุด ผู้ที่ฝึกหัดท่าโนราจะต้องฝึกหัดท่ารำจากท่าครูสิบสองท่า ท่าครูสอน และท่าสอนรำ ตามลำดับ

ประเภทการแสดงโนราในปัจจุบัน

การแสดงโนราสามารถแบ่งออกได้ตามโอกาสที่ใช้เป็น 3 ประเภท คือ การแสดงโนราธรรมดา การแสดงโนราประชันโรง การแสดงโนราในพิธีกรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การแสดงโนราธรรมดา คือ การแสดงโนราในโอกาสต่าง ๆ ตามธรรมดาของการแสดงมหรสพในงาน เป็นการแสดงเพื่อความบันเทิงกับผู้ชม โดยการแสดงจะเริ่มจาก การลงโรง การภาคครู ต่อจากนั้นจะเป็นการรำเพลง 3 เพลง คือ เพลงครู เพลงครูสอน และเพลงสอนรำ เมื่อรำสามเพลงนี้จบแล้ว ก็จะเป็นการร้องกลอน ที่เรียกว่า "บทสี่โต" คือบทที่ตัวโนราจะท่าท่าทางต่าง ๆ ตามคำร้อง ต่อจากนั้นก็มีการออกพรวน ซึ่งตัวพรวนจะออกมาบอกว่า จะแสดงเรื่องอะไร และก็จะเป็นการแสดงดำเนินเรื่องจนเสร็จสิ้นการแสดง

2. การแสดงโนราประชันโรง คือ การแสดงโนราเพื่อแข่งขันกันว่าโนราแต่ละคณะใครจะเล่นหรือรำดีกว่ากัน ลักษณะขั้นตอนการแสดงในช่วงแรก ๆ จะเหมือนกับการแสดงโนราธรรมดาทั่วไป จะมีชื่อแตกต่างกันตอนเริ่มการแสดง

กล่าวคือ เมื่อโหราใหญ่หรือนายโรงออกมาราจะมีหมอบเดินหน้าหน้าออกมา ทาพิธี เวียนโรง เพื่อเป็นการโปรดสัตว์และแผ่เมตตาให้กับผู้ดู เสร็จแล้วทาพิธีตัดไม้ ช่มนามซึ่งจะเริ่มด้วยการราตีปลุกมะนาวและจะต้องตีไม้ให้พลาด แล้วต่อด้วยการราเมียนพรายหรือเมียนรูป คือ ราทาทำดีกระดาศที่เขียนรูปโหราคณะที่เป็น คู่แข่ง เสร็จแล้วเอาลูกมะนาวและรูปมาวางไว้กลางเวที นายโรงตั้งจิตอธิษฐาน พร้อมผู้แสดงในคณะทุกคนโดยยืนขึ้นแล้วกล่าวคาถารวดฟ้า 3 จบ หลังจากนั้นก็เอา ลูกมะนาวและรูปที่เขียนไว้ได้ที่นั่ง พร้อมกับอธิษฐานให้ฝ่ายตรงกันข้ามหลงใหล ให้มีดมนด้วยปัญญาทุกประการ ต่อจากนั้นก็เริ่มแสดงเช่นเดียวโหราธรรมดา ในข้อ 1. ช่างต้น¹

3. การแสดงโหราในพิธีกรรม หมายถึง การแสดงโหราในพิธีกรรม สำคัญต่าง ๆ เช่น พิธีแก้บน (แก้เหมรย) พิธีไหว้ครูโหรา (โหราโรงครู) ลักษณะการแสดงจะเหมือนกับการแสดงโหราธรรมดา จะแตกต่างกันที่มีพิธีกรรม เข้ามาสอดแทรก เช่น พิธีแต่งพอกหรือพิธีผูกผ้าใหญ่ (คือการครอบเทริด เพื่อเป็น สัญลักษณ์มอบความรู้ให้กับศิษย์ไปประกอบอาชีพ)

จารีตในการแสดงโหรา

จารีตในการแสดงโหรา คือ ประเพณีนิยมที่ประเพณีสืบต่อกันมาของการ แสดงโหรา ซึ่งโหราแต่ละคณะจะเชื่อถือกันอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นหลักปฏิบัติในการ แสดงโหราของแต่ละคณะ ซึ่งสามารถสรุปเป็นขั้นตอน คือ ยกเครื่อง รับโหรา เบิกโรง ลงโรง กาดครู แสดงการร้ายราในท่าต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

¹สัมภาษณ์ ยก ชูบัว, ศิลปินแห่งชาติ (สาขาการแสดงโหรา) ปี พ.ศ. 2530, 17 มิถุนายน 2537.

1. ยกเครื่อง คือ ประเพณีออกเดินทางไปแสดงโนรา ก่อนที่คณะนราราชจะออกจากบ้านไปแสดงในที่ไหนใด ๆ ก็ตาม ให้นำคนดนตรีบรรเลงดนตรีแต่ละชั้น คือ ทับ กลอง ปี่ ฉิ่งและแตระ ประมาณ 4-5 นาที เพื่อเป็นการบอกกล่าวกับทุกคนในคณะโนราว่าจะไปแสดงในที่ไหน เมื่อบรรเลงเสร็จแล้วก็จะเก็บเครื่องลงลัง เพื่อยกเครื่องขึ้นแบกหรือหามแล้วออกเดินทางไปแสดง และตามความคิดเห็นของ รศ.ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ว่าการยกเครื่องของนรานี้ น่าจะเป็นการตรวจความพร้อมของเครื่องดนตรีในแต่ละชั้นว่าพร้อมที่จะทำการแสดงได้หรือไม่ ด้วยอีกนัยหนึ่ง

2. รับโนรา คือ ประเพณีที่เจ้าภาพออกมารับคณะนราราชเข้าไปในสถานที่ที่จะใช้ในการแสดง โดยฟังเสียงกลองที่ดีเป็นสัญญาณว่ามาถึงแล้ว พอโนราเข้าถึงเขตบ้านเจ้าของงานก็จะเอาขันหมาก (หมาก 3 คำ พลู 3 คำ หรือ 9 คำ) ออกมารับโนรา นรารับขันหมากนั้นแล้วจึงเข้าไปในโรง

3. เปิกโรง คือ การทำพิธีปิดรังควาญให้เสนียดจัญไรออกจากเวทีโนรา วิธีการ คือ หัวหน้าคณะนราราชจะเป็นผู้ทำพิธีเปิกโรง (ใช้หมากพลู 3 คำ เทียน 3 เล่ม ถ้าเป็นการเปิกโรงนรารังครุ จะใช้ หมากพลู 9 คำ เทียน 9 เล่ม) แล้วว่าคาถา พอเสร็จนายโรงนราก็จะทำน้ำมนต์ประพรมเครื่องแต่งกายและเครื่องดนตรีโนราทุกชิ้น และผู้แสดงทุกคน

4. ลงโรง คือ การบรรเลงดนตรีเพื่อให้ผู้ชมทราบว่าโนราใกล้จะแสดงแล้ว ระหว่างที่บรรเลงดนตรีอยู่นั้นผู้แสดงจะแต่งเครื่องนรารออยู่ด้านหลังเวที วิธีการลงโรงจะเริ่มด้วยการบรรเลงเพลงเชิด 3 ครั้ง แล้วจึงจะบรรเลงเพลงต่าง ๆ ต่อไป

5. กาดครู คือ การบอกกล่าวครูหรือศิษย์ครูออกมาช่วยคุ้มครองงานขณะที่กำลังแสดงโนราอย่างให้มีอันตรายใด ๆ ลักษณะการของการกาดครูนี้นายโรงจะเป็นผู้เชิญโดยการขับบทร้องทวนองกลอนสี่ ในแต่ละคณะนั้นจะมีเนื้อร้องที่แตกต่างกันออกไป แต่จะเป็นการเชิญครูบาอาจารย์ลงมาช่วยคุ้มครองการแสดง เช่น บางคณะจะขึ้นต้นว่า "ฤกษ์งามยามดี ปานี้ชอบยามพระเวลา"* บางคณะก็ขึ้นต้นว่า "คำแล้วแก้วพี่ ปานี้ชอบยามพระเวลา"

* คำว่า ปานี้ หมายความว่า ตอนนี้ หรือ เวลานี้

6. แสดงท่าร่าในเพลงต่าง ๆ เมื่อภาคครูเสร็จแล้วก็จะเป็นการเริ่มการแสดงโหรา ผู้แสดงก็จะออกมาร่ายร่าในท่าต่าง ๆ โดยจะเริ่มตั้งแต่เพลงครู เพลงครูสอน และเพลงสอนร่า ต่อจากนั้นเป็นการทาบทในลักษณะต่าง ๆ ตามความถนัดของคณะโหรา เมื่อร่าเสร็จแล้วจึงจะเป็นขั้นตอนการแสดงเป็นเรื่องราวจนจบการแสดง

ท่าร่าโหรา

ท่าร่าโหรา หมายถึง ท่าทางที่ผู้แสดงทำท่าออกไปให้ผู้ชมได้เห็นในลักษณะต่าง ๆ เพื่อเป็นการสื่อความหมายแทนคำพูด ซึ่งเรียกว่าท่าสัญลักษณ์ หรือ ภาษาทางนาฏยศิลป์ เรียกว่า ภาษาท่า ลักษณะท่าร่าของโหรารจะเป็นท่าร่าที่กำหนดไว้ตายตัว แต่วิธีการเลือกใช้จะขึ้นอยู่กับหัวหน้าคณะโหราแต่ละท่าน ซึ่งจะมีรูปแบบกำหนดเอาไว้มากมาย และวิธีใช้หลากหลาย อย่างไรก็ตามก็ดียังมีลักษณะที่สำคัญของท่าร่าโหราที่จะกล่าวถึง คือ การทรงตัวของผู้ร่า และการเคลื่อนไหวของผู้ร่า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การทรงตัวของผู้ร่า เป็นลักษณะของการวางส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ให้ถูกต้องตามลักษณะท่าร่าโหราแต่ละท่า ในการที่จะวางส่วนใดให้ถูกต้องนั้น ต้องมีหลักซึ่งมีจุดเน้นอยู่ 4 แห่ง คือ หน้า ออก ก้น และเข่า กล่าวคือ การร่าโหราต้องเข็ดหน้าเล็กน้อย แอนอกให้หน้าอกถึงให้หน้าอกถึงแนวหัวเข่า ต้นก้นให้งอน พร้อมทั้งย่อเข่าให้ได้มุมประมาณ 90 องศา ลักษณะที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นลักษณะการทรงตัวของการร่าโหราที่ถูกต้อง ถ้าหากว่าผู้ที่จะร่าโหราได้รับการฝึกฝนลักษณะเหล่านี้เป็นอย่างดีแล้วก็จะทำให้การร่าโหราในท่าทางต่าง ๆ ได้สวยงาม และถูกต้องตามแบบอย่างของการร่าโหรา ดังจะได้กล่าวอย่างละเอียดในบทที่ 2 ต่อไป

2. การเคลื่อนไหวของผู้ร่า หมายถึง ลักษณะการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ในร่างกายของผู้ร่าโหรา ลักษณะการเคลื่อนไหวในการร่าโหรานั้นจะเคลื่อนไหวในส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่น เท้าเคลื่อนไหว ลำตัวต้องอยู่นิ่ง หรือ ลำตัวเคลื่อนไหวเท้าก็ต้องอยู่นิ่ง ส่วนมือและหน้าจะขยับหรือเคลื่อนไหวไปตามลักษณะท่าร่า ดังจะได้กล่าวอย่างละเอียดในบทที่ 2 ต่อไป

จากประสบการณ์ของข้าพเจ้าที่ได้จัดการเรียนการสอนโนราในวิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช ข้าพเจ้าได้เชิญครูโนรามาสอนนักเรียนนักศึกษา เวลา 3 ปี มีครูโนราที่มาสอน 6 ท่าน ข้าพเจ้าพบว่าแต่ละท่านโนราเพลงเดียวกัน ด้วยท่าหรือทางแตกต่างกันออกไป เช่น ในการรำเพลงครุนี้ ท่านที่หนึ่ง จระรำท่าพรหมเทวะ ท่านที่สอง จระรำท่าเขาควาย ท่านที่สาม จระรำท่าร้อยพวงมาลา ดังนี้ เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้นักเรียนนักศึกษาที่จบไปจากวิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช รำโนราเพลงครุแตกต่างกันออกไปตามแบบที่ครูแต่ละท่านสอน

ยังมีเหตุอีกประการหนึ่งซึ่งทำให้ท่าโนราแตกต่างกันออกไป คือ ครูแต่ละท่านจะดีท่าตามบทร้องแต่ละบทต่างกัน ทั้งนี้เพราะครูแต่ละท่านมีความคิดและความสามารถแตกต่างกันและได้รับการถ่ายทอดมาต่างครูกัน จึงมีความคิดเห็นในท่าราบนั้น ๆ แตกต่างกันออกไป เมื่อถ่ายทอดให้ลูกศิษย์จึงยิ่งต่างออกไปอีก

ข้าพเจ้าได้สอบถามจากผู้รู้ว่าท่าโนราแต่เดิมหน้าจะมีแบบแผนที่แน่นอน แต่ไม่มีหลักฐานยืนยันได้ชัดเจนว่าได้รับการถ่ายทอดมาจากผู้ใด เพราะได้รับการถ่ายทอดกันมาเป็นช่วง ๆ และไม่มีมีการจดบันทึกเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงเป็นธรรมดาอยู่เองทำให้ท่ารำที่เป็นแบบแผนมาแต่เดิมเปลี่ยนแปลงหรือกลายเป็นไปตามความถนัดและความสามารถของแต่ละครู นี้ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ท่าโนราแตกต่างกันไป

เมื่อท่าโนรามีความแตกต่างกันดังกล่าวข้างต้นซึ่งเห็นได้ว่ามีปัญหาที่ควรจะศึกษาให้ถ่องแท้ เพื่อให้เข้าใจท่าโนราต่าง ๆ ได้มากยิ่งขึ้น การทำวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้าในครั้งนี้จึงเห็นที่ลักษณะของท่าโนรา และเปรียบเทียบท่าโนราของครูแต่ละท่านว่า ในเพลงครุ เพลงครุสอน และเพลงสอนรำซึ่งเป็นเพลงหลักหรือเพลงแม่บทนั้นครูแต่ละท่านมีแบบแผนเช่นไร จะได้บังเกิดความชัดเจนในการถ่ายทอดต่อไป

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเรื่องของทाराโนรานั้นมีน้อยมาก ส่วนใหญ่จะกล่าวถึง ประวัติความเป็นมาของโนรา บทร้องประกอบการแสดงโนรา และวิธีการแสดงโนรา จะมีเอกสารเพียงบางเล่มเท่านั้นที่กล่าวถึงเรื่องของทาราโนราไว้บ้างดังต่อไปนี้

1. หนังสือเชิดชูเกียรติศิลปินภาคใต้ ชุณหอุบลภัทรากร ของคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
2. หนังสือเชิดชูเกียรติศิลปินแห่งชาติ (จังหวัดสงขลา) ของคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
3. หนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 3 ของสถาบันทักษิณคดีศึกษา
4. หนังสือ โนรา ของอาจารย์ภิญโญ จิตต์ธรรม

ซึ่งหนังสือทั้ง 4 เล่มได้เขียนเกี่ยวกับเรื่องทาราโนราดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. หนังสือเชิดชูเกียรติศิลปินภาคใต้ ชุณหอุบลภัทรากร ของคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้รวบรวมประวัติ ผลงาน และการแสดงโนรา ของชุณหอุบลภัทรากร ในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงเรื่องโนรา เกี่ยวกับ บทร้อง และทาราโนราไว้ว่า บทร้องโนรามี 2 ลักษณะ คือ ร้องประกอบทารา และร้องไม่มีทารา ร้องประกอบทารา หมายความว่า ผู้ร่าโนราจะร้องกลอนบทต่าง ๆ แล้วร่าท่าต่าง ๆ ตามบทร้องนั้นด้วย ร้องไม่มีทารา หมายความว่า โนราร้องกลอนบทต่าง ๆ โดยไม่ร่าตามบทร้อง ทั้งนี้เพราะต้องการอวดเสียงของตนว่าดีมากน้อยแค่ไหน การร้องไม่มีบทร้องนี่จะเป็นความสามารถพิเศษเฉพาะตัวของโนรา ซึ่งบางครั้งอาจจะร้องต้นกลอนสด

สำหรับทำราโนราในหนังสือได้กล่าวถึง ลักษณะการทรงตัวและ การเคลื่อนไหวของผู้ราในขณะที่แสดง และทำราเพลงครุ เพลงปุม เพลงปี่* และ เพลงทับ** สำหรับหลักการทรงตัวของผู้รานั้นได้กล่าวไว้ว่า หน้าแขนขึ้นเล็กน้อย ลำตัวต้องแอ่นมาข้างหน้า ก้นต้องงอนขึ้นให้รับกับส่วนหลัง เขาต้องย่อลงให้ได้สัดส่วนที่สวยงาม หากปฏิบัติได้กล่าวมานี้จึงจะเรียกว่าราโนราทรงตัวได้ดีและถูกต้อง ส่วนการเคลื่อนไหวของผู้รา ได้กล่าวไว้ว่า การรานั้นจะต้องมีการเคลื่อนไหว สองส่วน คือ ส่วนบน และส่วนล่าง แต่การเคลื่อนไหวของโนราทั้งสองส่วนมักจะไม่ พร้อมกัน คือ ถ้าส่วนบนเคลื่อนไหวส่วนล่างก็ต้องนิ่ง และถ้าหากว่าส่วนล่างเคลื่อนไหว ส่วนบนก็จะนิ่ง

2. หนังสือเชิดชูเกียรติศิลปินแห่งชาติ (จังหวัดสงขลา) ของคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ ได้รวบรวม ประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของทำรา และกระบวนทำราโนรา หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ความเป็นมาของโนราที่สามารถ สืบค้นได้ในขณะนี้ 5 กระแสด้วยกัน คือ กระแสที่ 1 เป็นคำกาพย์ถ่ายทอดโดย ชุนอุปถัมภ์ภักกร กระแสที่ 2 เล่าโดยโนราจัด จันทรเรือง ตำบลพังยาง อําเภอรอนด จังหวัดสงขลา กระแสที่ 3 ปรากฏเป็นคำกาพย์ ถ่ายทอดโดย นายชอน ดีวายพราหมณ์ ศึกษาธิการจังหวัดสุราษฎร์ธานี กระแสที่ 4 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอ้างถึงหลักฐานอันเป็นตำนาน ที่ได้ไปจากนครศรีธรรมราช ดังที่ปรากฏในหนังสือตำนานอิเหนา กระแสที่ 5 เป็นตำนานละครชาตรีของกรมศิลปากร

* เพลงปี่ เป็นการราวอดสีลาให้เข้ากับเสียงปี่ คนเป่าปี่จะเป่าไปจน ลักษณะอารมณ์อย่างไร ผู้ราต้องราวให้เข้ากับลักษณะอารมณ์เหล่านั้น

** เพลงทับ เป็นการร่ายว่กันระหว่างคนตีทับกับคนรำ โดยผู้ราจะรำ ทำราที่พาดเพลง เปลี่ยนท่าอย่างฉับพลัน ทำให้คนตีทับหลงไหล

สำหรับท่ารำและกระบวนรำในหนังสือเล่มนี้เขียนเอาไว้ว่า ท่ารำและกระบวนรำของโหราไม่มีแบบฉบับตายตัวขึ้นอยู่กับโหราแต่ละสาย และแต่ละคนที่จะตีท่าและกำหนดกระบวนรำให้สวยงามที่สุด แม้จะมีบทหรือและโหราต้องร้องเอง จึงมีอิสระในการรำ ท่ารำและกระบวนรำของโหราแต่ละคนจึงอาจผิดแผกกันออกไป แต่เป็นเพียงรายละเอียด ส่วนหลักในการรำก็ยังคงร่วมกันอยู่ คือ

2.1 หลักทั่วไปในการรำ จะต้องมีการทรงตัว คือ หลังต้องแอ่น ออกต้องยื่น ย่อเข้า ก้มงอน คอตั้ง หน้าหงายเขินเล็กน้อย และการเคลื่อนไหวตัวเวลารำ

2.2 ท่ารำ ท่ารำหลักของโหรา คือ ท่าแม่บท กล่าวกันว่า มี 12 ท่า เรียกท่าสิบสอง หรือ สิบสองท่า

2.3 กระบวนรำ กระบวนรำในหนังสือเล่มนี้จะพูดถึงเรื่อง การรำในชุดต่าง ๆ ของการแสดงโหรา เช่น รำบทครูสอน รำบทสอนรำ หรือ รำบทปฐม ฯลฯ

3. หนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 5 ของสถาบันทักษิณคดีศึกษา ได้กล่าวถึงโหราในเรื่อง ประวัติความเป็นมา คณะโหรา เครื่องแต่งกาย ลำดับการแสดง และท่ารำโหรา

ประวัติความเป็นมาในหนังสือเล่มนี้กล่าวไว้ว่า โหราได้แบบอย่างมาจากการแสดงละครชาตรีในภาคกลางสมัยกรุงศรีอยุธยา ตามหลักฐานตำนานละครอิเหนา จากบทตำนานชาตรี และจากวารสารสภาสมาคม เล่มที่ 18 ปี พ.ศ. 2467

ในสมัยโบราณมีผู้รำเพียง 3 ตัว คือ ตัวนายโรงหรือโหราใหญ่ ตัวนาง และตัวตลก การตั้งชื่อคณะโหรามักเรียกตามชื่อของนายโรง คณะโหรา โหราคณะหนึ่ง ๆ มีจำนวนประมาณ 14-20 คน

เครื่องแต่งกาย เครื่องแต่งกายของโหราประกอบด้วยสิ่งสำคัญดังต่อไปนี้ (1) เทริด (2) เครื่องลูกบิด มี 5 ชั้น คือ บ่า 2 ชั้น บึงคอ 2 ชั้น พานอก (3) หน้าผ้า (4) ผ้าห้อย (5) สนับเพลลา (6) ผ้าหุง (7) กางไล (8) เส็บ

ลำดับการแสดง การแสดงโหราที่เป็นงานบันเทิงทั่ว ๆ ไป แต่ละครั้ง แต่ละคณะจะมีการแสดงที่เป็นประเพณีนิยมดังนี้

- (1) ตั้งเครื่อง คือการประโคมดนตรีเพื่อขอที่ขอลทางเมื่อเข้า
โรงแสดงเรียบร้อยแล้ว
- (2) โหมโรง
- (3) กาดครู หรือเชิญครู คือการขับร้องบทไหว้ครู กล่าวถึงประ
วัติความเป็นมาของโนรา สดุดีครูต้น และผู้มีพระคุณทั้งปวง
- (4) ปลอຍผู้แสดงออกรำ
- (5) จับเรื่อง

ท่ารำ ในหนังสือเล่มนี้กล่าวไว้ว่า ท่ารำโนราที่เป็นท่าแบบหรือท่าหลัก
สืบได้ไม่ลงรอยกัน เพราะต่างครูต่างตำรากัน และเนื่องจากสมัยก่อนมีผู้ประดิษฐ์
ท่าเพิ่มเติมอยู่เรื่อย ๆ ท่ารำโนราที่ต่างสายต่างตระกูลและต่างสมัยกันก็ผิดแปลก
แตกต่างกัน แม้บางทีชื่ออย่างเดียวกันบางครูก็กำหนดท่ารำต่างกันออกไป แต่ท่า
หลักซึ่งรวบรวมไว้ได้ 12 ท่า ท่าเหล่านี้สืบได้ว่าเป็นท่าที่เรียกต่างกันออกไปก็มี
เช่น ท่าแม่ลาย บางตำราเรียกท่าเทพนม (คือแม่ลายของไทย แต่ต่อเป็นท่า
เครือวัลย์พันไม้ข้าง เป็นท่าพรหมสีหน้าข้าง เป็นต้น) ท่ารำหลักของโนรายังปรากฏ
ในบทครูสอน บทสอนรำ ซึ่งบทเหล่านี้จะประกอบด้วยท่าต่าง ๆ แตกต่าง
กันไป และเมื่อต่างครูต่างประดิษฐ์การเรียกชื่อท่ารำของทำนั้น ๆ ก็แตกต่างกัน
เช่น ท่าแมงมุมชกใย บางครูยื่นรำเลียนท่าแมงมุมชกใย บางครูรำแบบตัวอ่อนแ่่น
หลังแล้วมีวนตัวลอดได้ขา เป็นต้น

4. หนังสือโนรา ของอาจารย์ภิญโญ จิตต์ธรรม หนังสือเล่มนี้ได้
กล่าวถึง ประวัติความเป็นมาของโนรา ลักษณะการแสดงโนรา บทร้องประกอบ
การแสดงโนรา และความเห็นเกี่ยวกับท่ารำโนรา

ประวัติความเป็นมาของโนราได้กล่าวไว้ว่า โนรามีมามากหลายทางด้วยกัน
แต่สามารถรวบรวมได้ว่า

การรำโนรามีมามาแต่ดั้งเดิม มีการรำและการแสดงในราช
สำนัก (อาณาจักรศรีธรรมราชหรือก่อนนั้น) จนกระทั่งพระบรมวงศานุวงศ์ทั่วไป
มีความรู้ความชำนาญจนสามารถเป็นครูได้ เริ่มแรกของผู้เป็นราชครูน่าจะเป็น
นางพวลทองสาส์ หรือ แม่ศรีคงคา ก็เป็นที่โปรดปรานของพระอัยกา คือพระยา

สายฟ้าฟาด ถึงกับพระราชทานเครื่องทรงให้แต่งตัวราวถวาย จากนั้นพระองค์คงจะโปรดโหรา เมื่อพระเจ้าแผ่นดินโปรด พระบรมวงศานุวงศ์และอำมาตย์ข้าราชการทั้งหลายก็ต้องสนใจและเอาจริงเอาจัง จากเหตุผลอันนี้ จึงมีราศครู และอำมาตย์ข้าราชการก็เป็นครูโหราไปตาม ๆ กัน เช่น ขุนโหร ญาโหร เป็นต้น

ขุนศรีทธา คือใคร ขุนศรีทธาน่าเป็นครูโหราที่มีความสามารถในการร่ำอย่างยิ่ง จะเรียกว่าเป็นบรมครูทางการพินราโหราก็ได้ ตามประวัติโหราที่ข้าพเจ้ารวบรวมไว้ ความว่า พระโอรสของแม่ศรีคงคาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น ขุนศรีทธา ตอนหลังเรียกกันว่า "พ่อขุนศรีทธา"

(3) จากหลักฐานบางอย่าง เช่น ความในศิลาจารึกสุโขทัยว่า "ส่งมราชย์ปราชญ์เรียนจบปิดกโไตร หลวงปู่ครูทั้งหลายในเมืองนี้ ทุกคนลูกแต่ศรีธรรมราชา" ทำให้เข้าใจว่าวัฒนธรรมต่าง ๆ จากใต้ไปเหนือตั้งแต่สมัยสุโขทัยตั้งนั้น โหราซึ่งเป็นตำราต่าง ๆ ของภาคใต้ก็ไปเป็นตำราของโหราชาติ ละครชาติ และตำราอื่น ๆ จากการได้ดูตำราต่าง ๆ ของละครชาติ ทราบว่า ในคาโหวร์ครุมีเนื้อความตรงกันมาก ตอนร้องก็ร้องเสียงของชาวภาคใต้ จึงทำให้เชื่อแน่มากยิ่งขึ้น

ความเห็นเกี่ยวกับตำราโหรา ได้กล่าวถึง ตำราเบื้องต้นที่ปรากฏอยู่หน้า จะมีความเป็นมาตามลำดับดังนี้

ตำราที่เลียนแบบจากท่าของสัตว์บางชนิด เช่น ท่านกแขกเต้าเข้ารัง ท่ากระต่ายชมจันทร์ ท่าวางเดินดง ท่ากินนรพินฝูง ท่าชะนีรำยไม้ เป็นต้น

จากอาการกริยาที่ประพฤติปฏิบัติกันอยู่ เช่น ท่าสอดสร้อยมालา ท่าชักแป้งพัดหน้า ท่าสีซอสามสาย เป็นต้น

ได้รับคติจากเรื่องรามเกียรติ์ จึงมีท่าพรหมสีหน้า ท่าพระรามนำวศรศิลป์ ท่าพระลักษณณ์แผลงศร ท่าเมขลาล้อแก้ว เป็นต้น

จากศาสนาพุทธมีท่า พระพุทธเจ้าห้ามมาร

ท่าที่เกิดจากนิมิตชาตก 50 เรื่องในพุทธศาสนา และชาตกต่าง ๆ เช่น ท่าพระรถโยนสาร

สรุปโดยรวมแล้วหนังสือทั้ง 4 เล่ม ที่กล่าวมานี้จากการที่ได้ศึกษาใน รายละเอียดยี่สิบมีข้อสังเกตเห็นได้ชัดว่ามีข้อความหรือลักษณะของเนื้อหาที่เหมือนกันในเรื่องของประวัติความเป็นมา ลักษณะการแสดง เครื่องแต่งกาย และท่ารา ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของโนรา โนรามีความเป็นมาจากหลาย ๆ ทางด้วยกัน ในหนังสือแต่ละเล่มก็จะมีความเห็นแตกต่างกันออกไปตามความคิดและตามทีแต่ละคนจะหาหลักฐานกันมาได้ แต่ก็พอจะสรุปตามหลักฐานได้ว่า โนราเกิดขึ้นทางภาคใต้ของไทยนั่นเอง

ลักษณะการแสดง จะมีความเห็นในเรื่องของการแสดงที่เหมือนกัน และมีขั้นตอนต่าง ๆ เหมือนกัน เพราะเป็นธรรมเนียมนิยมมาตั้งแต่ครั้งโบราณ

เครื่องแต่งกาย โนราได้รับอิทธิพลเครื่องแต่งกายมาจากเครื่องทรงของกษัตริย์ ซึ่งจะทำด้วยลูกปัดร้อยเป็นลวดลายต่าง ๆ ปกปิดร่างกายของผู้แสดงโนราให้สวยงามมากยิ่งขึ้น

ท่ารา หนังสือแต่ละเล่มมีความเห็นตรงกันในเรื่องของท่าราโนราว่ามีความแตกต่างกันตามความคิดเห็นของครูแต่ละท่าน แต่มีหลักที่เหมือนกันและยึดเป็นแนวเดียวกันในการแสดง คือ การทรงตัวของผู้รำ และการเคลื่อนไหวตัวของผู้รำ

นอกจากนี้ยังมีหนังสืออีก 2 เล่ม ที่ได้พูดถึงเรื่องของดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงโนรา และพูดถึงความเชื่อในเรื่องการทำเทริด

หนังสือศิลปวัฒนธรรมนครศรีธรรมราช ของวิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช ได้กล่าวถึง เครื่องดนตรีประกอบการแสดงโนรา ตามตำนานเล่าว่า เครื่องประโคมที่ใช้ประกอบการแสดงโนรา เทพดาได้เฝ้ามิตาให้แก่เทพสิงหซึ่งถือว่าเป็นครูโนรา เครื่องดนตรีเหล่านั้นมี 6 อย่าง คือ ปี่ ทับ กลอง โหม่ง ฉิ่งและแตระ และได้บอกลักษณะการใช้ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด

หนังสือ ชีวิตไทยปักษ์ใต้ ชุดที่ 4 ของอาจารย์ฉัตรชัย ศุภระกาญจน์ ได้กล่าวถึงความเชื่อบางประการในการแสดงโนรา เพราะการแสดงโนรานั้นจะ

ใช้ในพิธีกรรมจึงต้องผูกพันอยู่กับความเชื่อ ความเชื่อในการร่ำรอนรามมีหลายอย่าง เช่น ความเชื่อเรื่องครุหมอ ความเชื่อเรื่องการข้ามเทริด ความเชื่อเรื่องการทาเทริด ฯลฯ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะของทำร่ำรอนรามโดยทั่ว ๆ ไป ของเพลงครู เพลงครูสอน และเพลงสอนร่ำ
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของทำร่ำรอนรามของครู 5 ท่าน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาทำร่ำรอนรามของครูรอนราม 5 ท่าน ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกครูทั้ง 5 ท่าน ดังต่อไปนี้
 - 1.1. มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป
 - 1.2. ไม่ได้ร่ำรอนรามเป็นอาชีพแล้ว
 - 1.3. มีความรู้ความสามารถทางด้านการทำร่ำรอนรามได้เป็นอย่างดี
 - 1.4. เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในชุมชน
 - 1.5. มีลูกศิษย์ในการสืบทอดการทำร่ำรอนรามากมาย
 - 1.6. เป็นครูรอนรามที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา เพราะทั้งสองจังหวัดมีความเจริญรุ่งเรืองเรื่องด้านการแสดงรอนรามเป็นอย่างดี
 - 1.7 ครูรอนรามทั้ง 5 ท่านมีทำร่ำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
2. ศึกษาทำร่ำเฉพาะเพลงครู เพลงครูสอน และเพลงสอนร่ำ เพราะเพลงทั้งสามเป็นเพลงพื้นฐานที่ผู้ร่ำรอนรามใช้ในการฝึกหัดทำร่ำเบื้องต้น และเพลงทั้งสามเป็นเพลงที่ค่อนข้างจะมีแบบแผนทำร่ำที่ชัดเจนและแน่นอน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การแสดงโนรา จากสถานที่ต่าง ๆ เช่น ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ และศูนย์วัฒนธรรมแต่ละจังหวัดที่ครุโนราอาศัยอยู่ หอสมุดแห่งชาตินครศรีธรรมราช และ หอจดหมายเหตุ ฯลฯ

2. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ได้แก่

2.1 จากการสังเกต

2.1.1 สังเกตจากท่าร่าของครุโนราทั้ง 5 ท่าน

2.1.2 สังเกตจากเทปวีดิทัศน์ที่บันทึกเอาไว้

2.2 จากการสัมภาษณ์

2.2.1 จากการสัมภาษณ์ครุโนราทั้ง 5 ท่าน

2.2.2 จากการสัมภาษณ์นักวิชาการต่าง ๆ

2.3 จากประสบการณ์ตรง โดยฝึกหัดท่าร่าจากครุโนราด้วย

ตัวเอง

3. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ เปรียบเทียบเรื่องที่มา และท่าร่าโนรา ของครุโนรา 5 ท่านแล้วสรุป

4. นำเสนอผลการวิจัย ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. รวบรวมท่าร่าของครุโนรา 5 ท่าน เก็บไว้เป็นหลักฐานได้
2. เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเรื่องของท่าร่าโนราเพลงอื่น ๆ ต่อไป
3. สามารถอนุรักษ์การแสดงโนราให้เป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมภาค

ใต้สืบไป

ศัพท์เฉพาะของการแสดงโนรา

ศัพท์ที่ใช้ในการแสดงโนรามีจำนวนมากที่ใช้สำหรับการฝึกหัดรำโนรา เพื่อจะได้เข้าใจความหมายตรงกันจึงขออธิบายความหมายที่ใช้ในการเขียนศัพท์เฉพาะของท่ารำโนราให้เข้าใจตรงกันในการศึกษาวิจัยต่อไป คือ เพลงครู เพลงครูสอน เพลงสอนรำ ครูหมอ ช้ามเทริด กาดครู ลงโรง ออกฉาก เมียนพราย เขียบลูกมะนาว ตีนเตี้ย

1. เพลงครู หมายถึง เพลงที่มีท่ารำเป็นระเบียบแบบแผน กำหนดไว้แน่นอนชัดเจน เป็นเพลงที่ใช้ในการฝึกหัดในการรำโนรา ขึ้นต้นซึ่งจะประกอบด้วย 12 ท่าด้วยกัน บางที่อาจเรียกว่า "เพลงครู 12 ท่า" หรือ "รำท่า 12" ท่ารำจะเป็นการบอกถึงความหมายของท่ารำนั้น ๆ

2. เพลงครูสอน หมายถึง เพลงที่ใช้ในการรำขึ้นพื้นฐานสำหรับผู้เริ่มหัดรำ ซึ่งจะบอกถึงการที่ครูสอนตั้งแต่การแต่งตัว จนกระทั่งการรำท่าต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะง่าย ๆ หรือหลักของท่ารำเปรียบเหมือนกับการรำเพลงช้า - เพลงเร็ว ของละครรำของไทยในภาคกลาง

3. เพลงสอนรำ หมายถึง เพลงที่ใช้ในการรำขึ้นพื้นฐานเช่นกัน แต่เป็นเพลงที่มีบทรำค่อนข้างยาว ซึ่งท่ารำในเพลงนี้จะยากกว่าเพลงครูสอน

4. ครูหมอ หมายถึง บุรพจารย์หรือบรรพบุรุษที่นายโรงแต่ละคนสืบเชื้อสายมา นายโรงเชื่อว่าครูหมอยังห่วงใยผูกพันอยู่กับตน ฉะนั้นเวลาแสดงทุกครั้งจะมีการประกอบพิธีบูชาครูหมอโนรา เพื่อระลึกถึงคุณวิชาความรู้ที่ตนได้ประสิทธิ์ประสาทวิชามา

5. ช้ามเทริด หมายถึง การที่ศิลปินโนราเดินช้ามหรือक्रमเทริด ซึ่งทางโนรานี้จะถือว่าเทริดเป็นเครื่องประดับศีรษะที่เป็นครูสอน คือ สวมไว้บนศีรษะอีกประการหนึ่งที่เทริดของโนรา มักจะมีของขลังฝังและมีสายสิญจน์พันไว้ ยิ่งกว่านั้นเทริดบางยอดก็ถึงกับใช้ตราสังข์ของครูโนรามารำพันไว้ เพื่อป้องกันภัยพิบัติแก่ตนหรือลูกศิษย์ ฉะนั้นใครช้ามเทริดหรือक्रमเทริด จึงจะมักถูกครูหมอลงโทษ

6. กาดครู หมายถึง การบอกกล่าวครูหรือเชิญครูมาช่วยคุ้มครองใน
ขณะที่กำลังแสดงโหราเพื่อป้องกันอันตรายต่าง ๆ โดยการที่นายโรงเริ่มบทต่าง ๆ
ดังนี้

1. บทชานเอ ขึ้นต้นด้วย "ฮึน ฮึน" บทนี้จะไม่มีการประกอบ
2. เพลงหน้าแดระ ขึ้นต้นด้วย "ฤกษ์งามยามดี"
3. เพลงรายแดระ ขึ้นต้นด้วย "ลูกกาดครูเท่านั้นแล้ว พ่ออง
แผ้วเป็นเพลงคาถา"
4. เพลงทับเพลงโชน ขึ้นต้นด้วย "หัดถั่งทั้งสองประคองตั้ง"

เมื่อจบเพลงทับเพลงโชน ก็ถือว่าจบการกาดครูแต่เพียงแค่นั้น การ
กาดครูถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นมากที่โหรทุกคนจะต้องกระทำ ถ้าคณะใดทำเพียงขอไปที
หรือไม่กระทำ ถือว่าจะเกิดความวิบัติแก่คณะโหร "แรง" มาก แม้กระทำผิดวิธี
เพียงเล็กน้อยก็เกิดโทษภัยได้

7. ลงโรง หมายถึง การเริ่มบรรดลงดนตรีโหมโรง หลังจากทำพิธี
เบิกโรงเสร็จแล้ว เรียกการบรรเลงตอนนี้ว่า "ตีตาเหิน" เป็นการบรรเลงเรียก
คนดูนั้นเอง จะเห็นว่ามีคนมาพอสมควร

8. ราเหยียบลูกนาว (มะนาว) หมายถึง การสมมติว่าเป็นการ
เหยียบหัวใจโหรที่เป็นคู่แข่ง โดยการรำซุ่มนัดเรียกหัวใจโหรฝ่ายตรงกันข้ามให้สิง
ในมะนาว เอามะนาวมาที่ละลูกหมุนกลางโรงให้โหรเหยียบ โหรจะรำไป
เรื่อย ๆ พอได้จังหวะก็จะเหยียบลูกมะนาวอย่างแรงจนครบทั้ง 3 ลูก การเหยียบ
มะนาวต้องระวังมาก เชื่อกันว่าถ้าเหยียบไม่แตกจะเอาชะโหรฝ่ายตรงกันข้าม
ได้ยาก โหรบางคนจะเหยียบเพียง 2 ลูก อีกลูกหนึ่งจะขว้างไปยังโหรฝ่าย
ตรงกันข้าม ก่อนขว้างจะชี่มือไปก่อน คนดูจะแหวกออกตามทางที่ชี่มือ เพื่อไม่ให้
ต้องอาคมจากการขว้างลูกมะนาว

9. ราเมียนพราย หมายถึง การที่โหรใหญ่ (หมอโหร) ถือผ้ามนต์
ไม้หวายเมียนพราย มะนาว 3 ผล ใบตองและกระดาษ หมอโหรจะเดินนำออก
มากลางโรง นั่งลงบริกรรมคาถาลงอักขระที่ไม้หวาย เอาใบตองหรือกระดาษมา
เขียนชื่อโหรฝ่ายตรงกันข้าม ลงยันต์แล้วผูกด้วยด้ายอย่างผูกตราสังข์ สมมติเป็น

รูปต่าง ๆ ของฝ่ายตรงกันข้าม วางรูปบนพื้นรอง ภาชนะของเพลงโค แล้วชี้มือ ไปที่รูปแล้วเขียน พร้อมกระหึบเท้า จะรายงานว่าจะเขียนครบ 3 ครั้ง สมมติว่าโนรา ฝ่ายตรงกันข้ามตาย จากนั้นโนราทั้งคณะก็จะยื่นล้อมรูปด้วยอาการสรวลเพื่อ ปลงอนิจจัง

10. ลงฉาก หมายถึง การรำยกขาข้างซ้าย ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษ ของการรำ คือ จะยกขาข้างหนึ่งขึ้นมาให้ขาขวากับพื้นโดยการงอขาให้ได้ 90 องศา และให้ส่วนหน้าของขาตกลงไปยังพื้น

11. ดิ้นเตี้ย หมายถึง ลักษณะอาการชวยเท้าหรือการก้าวเท้าโดย ย่อเข้าทั้งสองข้างลงให้ต่ำที่สุดเหมือนกับการนั่งแต่ยังไม่นั่ง ดิ้นเตี้ยแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ

11.1 ดิ้นเตี้ยแบบชวยเท้า คือ การที่เท้าทั้งสองขยับขึ้น ลงอย่างรวดเร็ว โดยใช้ปลายเท้า เหมือนกับวิ่งไป ข้างหน้า

11.2 ดิ้นเตี้ยแบบเดิน คือ การก้าวเท้าที่ละข้างสลับกันพร้อมกับ ย่อเข้าลงให้ต่ำลงมากที่สุด